

FRI-ONLINE-1-EM2-04

THE IMPACT OF COVID-19 ON HOUSEHOLD INCOME IN BULGARIA^{41 42}

Pr. Assist. Prof. Aleksandar Kosuliev, PhD

Department of Economics

Faculty “Business and Management”

University of Ruse “Angel Kanchev”

Tel.: 082-888 557

E-mail: akosuliev@uni-ruse.bg

***Abstract:** The paper examines the impact of COVID-19 on household income in Bulgaria. An issue of interest is whether the pandemic-induced crisis has contributed to changes in income inequality as measured by decile groups and to what extent it affected different households differently, based on a number of other dimensions – economic and professional status of the head of the household, number of employees, pensioners, and children, as well as size of the household and place of residence.*

***Keywords:** Household Income, Personal Income, Inequality, COVID-19, Bulgaria*

***JEL Codes:** I10, I18 I30, D31*

ВЪВЕДЕНИЕ

Започналата в края на 2019 г. пандемия от COVID-19 и предприетите мерки за нейното ограничаване изправиха световната икономика пред огромно предизвикателство. Както при всяка друга стопанска криза и в конкретния случай резонен е въпросът как развитието на настоящата криза се отразява на доходите на домакинствата и по какъв начин променя техния размер и структура. Не по-малко важен в този контекст е и въпросът за разпределението на доходите и дали се увеличава подоходното неравенство. Настоящата разработка търси отговори на тези въпроси, използвайки данни от системата Инфостат на НСИ за доходите на домакинствата.

ИЗЛОЖЕНИЕ

Други изследвания

Въпросът за това как пандемията по принцип влияят върху доходите не може да намери еднозначен отговор, защото зависи до голяма степен от това коя демографска или социална група е засегната в най-голяма степен от съответната болест. Сайед и Пенг (Sayed & Peng, 2021) правят исторически обзор на ефектите от четири пандемии с повече от 100 000 жертви за 1915-2017 г. върху доходното неравенство, като използват данни от четири страни, които имат непрекъснат времеви ред по този показател през разглеждания период. Те стигат до заключението, че пандемичните вълни в миналото водят до намаление в доходното неравенство. Това заключение се обяснява с факта, че когато пандемията взема много жертви сред трудоспособното население, така формираният шок в предлагането на труд при равни други условия повишава работните заплати и скъсява дистанцията спрямо доходите на домакинствата от по-заможните прослойки, които в повечето случаи имат нетрудов източник на доход. Остава неясно обаче дали настоящата пандемия ще се впише в този модел, като се има предвид, че COVID-19 засяга диспропорционално населението в пенсионна, а не в трудоспособна възраст. Друг фактор, който може да доведе до различия в ефекта върху доходното неравенство, е много по-синхронизираният и възприет от почти всички държави подход за въвеждането на ограничения върху икономическата и социалната активност, който

---

⁴¹ Докладът е представен на научна сесия на 29.10.2021 в секция „Икономика и мениджмънт 2“.

⁴² Проучването е рамките на проект 2021-БМ-02 „Изследване на социално-икономическите ефекти на COVID19 пандемията върху българската икономика“, финансиран от ФНИ на РУ „Ангел Кънчев“.

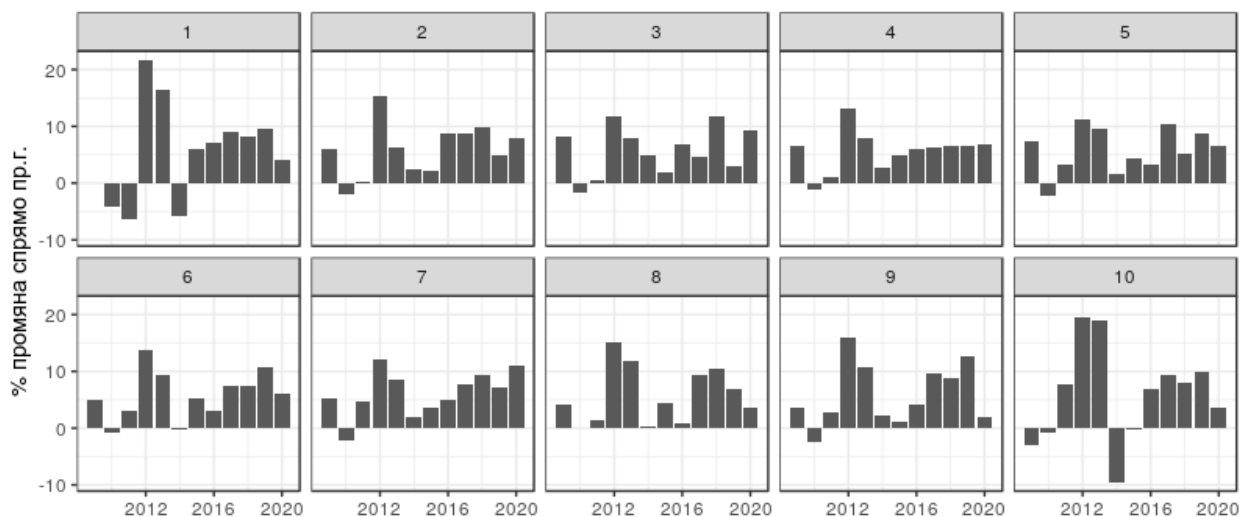
не обвързва само най-заstraшените от болестта групи. Тоест, тук може да очакваме, че икономическите последици ще се проявят по-силно индиректно - заради предприетите ограничителни мерки, а не толкова заради преките здравни последици от пандемията. Освен това преминаването към дистанционно предлагане на определени услуги поне отчасти е свързано с използването на нови технологии, които спестяват труд и както в краткосрочен, така и в един по-дълъг период може да намали търсенето на труд (например след прехода към онлайн търговия). Друго изследване, обхващащо периода 1996-2000 г. (Chen et al, 2021), разглежда връзката между индекс за пандемична несигурност и индекса за неравенство на Джини в 144 страни. Заключение е, че в страните извън ОИСР доходното неравенство се увеличава, докато в страните от ОИСР то намалява с нарастването на пандемичната несигурност.

В микросимулационен модел за страните от Европейския съюз, проведен през първата половина на 2020 г., група автори (Almeida et al, 2021) получават резултати, които показват значителен спад в средните доходи на домакинствата (средно 9,3%), който обаче може да бъде съществено редуциран (приблизително наполовина) при адекватна държавна намеса и подпомагане. Влиянието на кризата е регресивно, афектирайки диспропорционално доходите в по-ниските децили и повишавайки дела на домакинствата в бедност. Подобно заключение прави и изследване за Швеция, базирано на налични данни за доходите на домакинствата (Angelov & Waldenström, 2021). Анкетно проучване, проведено сред близо 10 000 домакинства в шестте най-големи европейски икономики, показва, че през първата вълна на коронавируса най-силно са се увеличили финансовите притеснения сред младите, жените и хората с ниски доходи (Christelis et al, 2021). Изследване на ОИСР в осем от страните на организацията (OECD, 2021) за промените в разполагаемия доход на домакинствата по време на първата пандемична вълна открива различия по страни, като в някои от тях той номинално расте, а в други - намалява. Дори и при втората група обаче спадът е по-слаб, отколкото намалението в номиналния БВП за същия период. Навсякъде се наблюдава спад в компенсацията на наетите, макар и различен по размери, но крайният ефект върху разполагаемия доход се определя от компенсаторните плащания, които правят правителствата.

Влиянието на кризата върху домакинските доходи в българска среда е разгледано от Найденов (Naydenov, 2021), който представя общата тенденция при формирането им по източници в периода 2016-2019 г. и сравнява промените в структурата им през четвъртото тримесечие на 2020 г. към същия период на 2019 г.. Паричният доход на домакинствата и средно на лице бележи слаб ръст, като източникът, който осигурява най-голям дял на приходите там (работната заплата), губи относителната си тежест за сметка на увеличението на дела на доходите от пенсии (в по-голяма степен) и на обезщетенията за безработни (по-малко). Домакинствата също така прибъгват и повече до спестяванията си, в сравнение с предходния разглеждан период.

Домакинските доходи по децилни групи

Годишните данни от НСИ за общия доход на домакинствата не показват спад за нито една от децилните групи през 2020 г., въпреки че номиналният БВП регистрира леко понижение (119,9 млрд. лв. спрямо 120,3 млрд. лв. през предходната година). Както е видно от Фиг. 1, дори не при всяка децилна група е налице забавяне в темповете на ръста на доходите. Това забавяне е най-отчетливо при крайните групи (1 и 10), където понижението е повече от половината спрямо миналогодишния ръст, като също засегнати са и други групи с относително висок доход (8 и 9). Впечатление прави още, че настоящата криза упражнява по-слаб негативен ефект върху доходите на домакинствата в сравнение с кризата от 2010 г., когато в почти всяка от групите годишната промяна в дохода на лице от домакинството приема отрицателни стойности. Тъй като кризата все още не е приключила, може само да предполагаме дали ще се следва модела на възстановяване от 2012-2013 г., когато най-бърз темп на следкризисен растеж имат именно доходите на тези групи (1 и 10), които сега са най-засегнати.

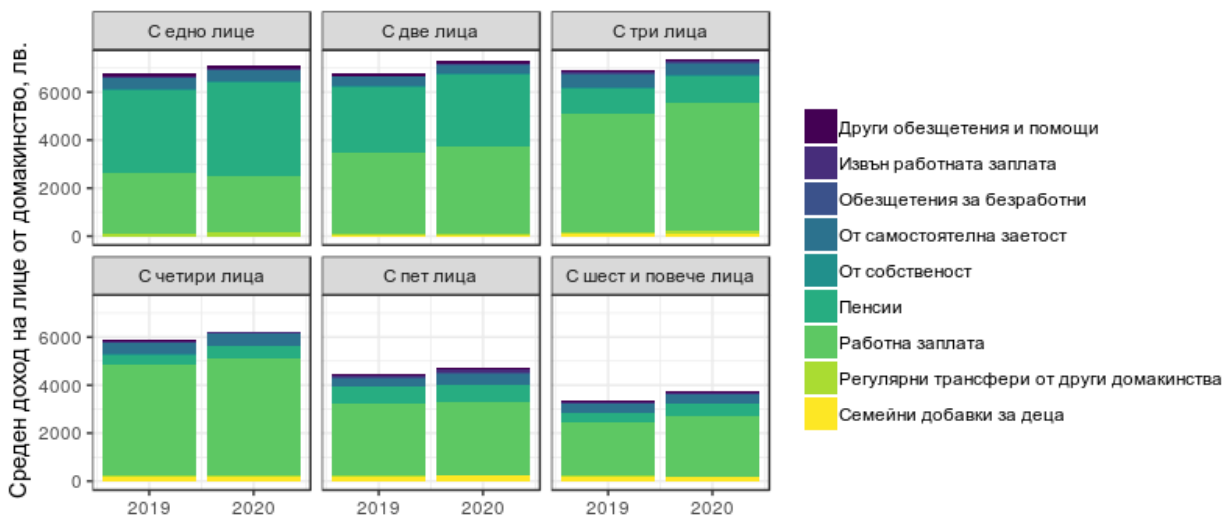

Фиг. 1. Общ доход на домакинствата (средно на лице), процентна промяна на година за 2009-2020 г. (по децилни групи)

Що се отнася до въпроса дали по време на пандемията се задълбочава доходното неравенство, то отговор на това може да се даде най-добре при обработката на данни на индивидуално ниво, а на база на промените при децилните групи може да се даде по-груба оценка. Ако изразим доходите на лице от домакинство в лева за всяка от групите като процентен дял спрямо групата с най-висок доход (10), то при група 1 на практика не се забелязва относителна промяна през 2020 г. спрямо 2019 г. (от 13,0% до 13,1%). Повечето от другите групи дори успяват да догонят доходите на най-високата, като скъсяват дистанцията с 1-2%. Изключение правят само групи 8 и 9. На тази база може да се заключи, че поне по официални данни неравенството дори леко намалява.

Домакинските доходи по размер на домакинствата

При разбивката по размера на домакинствата също се вижда, че няма спад в дохода на лице от домакинството (Фиг. 2).

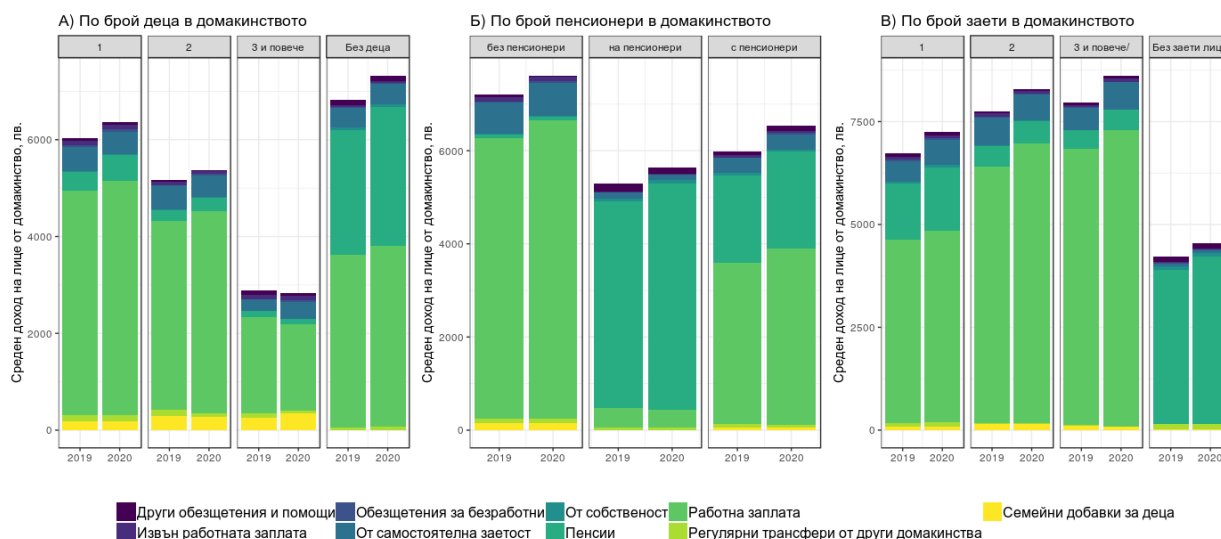
Фиг. 2. Брутен общ доход на домакинствата (средно на лице, лв.) за 2019-2020 г. по размер на домакинствата

Макар и да не е видно заради мащабите на графиката, най-голям е относителният прираст в обезщетенията за безработни. Увеличението там е във всяка група, като само при една прирастът е по-малък от 50%, а при домакинствата с шест и повече лица надхвърля

200%. Като се има предвид ниската изходна база, това няма особено значение за повишението (с под 30 лв.) на общия доход. Далеч по-голяма е ролята на левовата промяна в пенсиите (с 405 лв. повече през 2020 г. за домакинства с едно лице; с 283 лв. - за домакинства с две лица и с почти 120 лв. за домакинства с четири и над 6 лица). За домакинствата с три лица най-важно е увеличението в работната заплата (с 452 лв. на лице). При домакинствата с две, четири и шест и повече лица увеличението на заплатата е между 200 и 300 лв. на лице, при домакинства с пет лица то е 110 лв., а при домакинства от едно лице има спад с 118 лв. Навсякъде обаче спадът в един от компонентите е напълно компенсирал от увеличението в някой от другите. По това настоящата криза се различава от кризата през 2010 г., когато няма група без общ спад в дохода.

Домакинските доходи по брой деца, пенсионери и заети

Доходите на лице от домакинство са в обратна зависимост с броя деца в домакинствата. Предизвиканата от COVID-19 криза задълбочава тези разлики, тъй като повишението в дохода през 2020 г. е толкова по-голямо, колкото по-малък е броят на лицата под 18 години. Източник на най-голямо повишение за домакинствата без деца са на първо място пенсиите (+282 лв.) и след това работните заплати (+182 лв.). Това са и най-важните източници на ръст в общия доход на домакинствата с едно дете (съответно с 153 лв. и 196 лв. повече), докато домакинствата с две деца разчитат почти изцяло на по-високата работна заплата (+289 лв.). При домакинствата с три и повече деца средно на лице заплатата намалява, което е едва компенсирано от по-високите доходи от самостоятелна заетост (+119 лв.) и повече семейни добавки (+76 лв.). Те са единствената група, при която има спад в общия доход (с 39 лв.).

Фиг. 3. Брутен общ доход на домакинствата (средно на лице, лв.) за 2019-2020 г. по брой деца, пенсионери и заети в домакинствата

По принцип домакинствата без пенсионери имат осезаемо по-висок доход от тези с пенсионери и тези само на пенсионери. През 2020 г. обаче ръстът на дохода на лице при домакинствата с пенсионери е по-голям отколкото при домакинствата само на пенсионери и на домакинствата без пенсионери. При първите той се дължи на комбинираното нарастване на пенсиите (с 211 лв.) и на работната заплата (с 304 лв.), при вторите - най-вече на допълнителната сума от 424 лв. към пенсиите, което е повече от увеличението на заплатата (с 370 лв.) при домакинствата без пенсионери.

Според броя заети най-голямо е повишението на дохода в домакинствата с три и повече заети, което има за източник както работната заплата (+486 лв.), така и повечето доходи от самостоятелна заетост (+135 лв.). При останалите групи също се наблюдава ръст, като при домакинствата без заети той се дължи почти изцяло на пенсиите (с 339 лв. повече).

Домакинските доходи по статус на главата на семейството

Доходите на лице от домакинството растат през 2020 г. независимо от статуса на главата на домакинството, но с различни темпове за различните групи. Това се отнася както до разбивката по социо-икономически статус, така и до разбивката по професионален статус. Тук се наблюдава интересно явление и при двете разбивки, тъй като по време на кризисната година става смяна на водещата група по критерия брутен общ доход на лице от домакинството. При социо-икономическия статус домакинствата, в които главата е със статус *нает*, изпреварват домакинствата, в които главата спада към *работодателите и самостоятелно работещите*. Причината за това е, че при първата група годишното увеличение на заплатата е 609 лв., докато при втората самостоятелната заетост, която е основният източник на доход за тях, расте средно само с 9 лева. Общият доход при тях се повишава само със 70 лева, което в абсолютна стойност е по-малко дори от повишението при групи с ниски доходи като *безработните* (+151 лв. главно заради помощите за безработни) и *икономически неактивните* (+455 лв. основно заради повишението на пенсиите). Нещо подобно се наблюдава и по критерия професионален статус на главата на домакинството. Където главата е *специалист*, брутният общ доход расте по-бързо (с 958 лв.) и изпреварва по размер *ръководните служители*. При последните увеличението в работната заплата (с 97 лв.) е най-малко в сравнение с останалите групи без *незаетите* (при *работниците* увеличението е с 421 лв., при *помощния персонал* - с 328 лв.), а ръстът в останалите компоненти не е достатъчен, за да задържи водещата роля пред другите.

Домакинските доходи по местоживеене

Доходите на домакинствата в градовете изпреварват значително доходите в селата, което е резултат от почти двойно по-високите доходи от работни заплати средно на лице в градовете. Макар доходите да се увеличават и на двете места през пандемичната 2020 г., повишението не е с еднакви темпове. Сумарно увеличението в доходите от пенсии и работна заплата са малко по-големи в селата (съответно с 190 лв. и 224 лв.), отколкото в градовете (226 лв. и 171 лв.), но в селата е налице и ръст от 55 лв. от самостоятелна заетост (при лек спад в градовете), което определя и по-бързото увеличение в общия доход.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Ефектите от причинената от COVID-19 криза върху доходите на домакинствата се характеризират с някои особености. Първо, за разлика от някои други страни доходите като цяло не спадат, а дори бележат ръст (поне номинално). Второ, поне от развитието на кризата до този момент не може да се направи заключението, че се задълбочава доходното неравенство. Трето, промените в доходите се реализират главно през промените в работната заплата и пенсиите. Доходът от самостоятелна заетост с обезщетенията при безработица и семейните добавки за деца упражняват ограничено и епизодично влияние. Четвърто, с оглед на предното, може да се направи изводът, че механизмите на социалната политика не работят еднакво добре и в конкретния случай осигуряват относително по-добра защита на пенсионерите, отколкото на други уязвими групи. Пето, кризата води до размествания при доходите, като печеливши са специалистите (пред ръководните кадри) и наетите (пред работодателите и самонаетите).

REFERENCES

- Angelov, N. & Waldenström, D. (2021). COVID-19 and Income Inequality: Evidence from Monthly Population Registers. *CESifo Working Paper No. 9178*, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3885421>
- Almeida, V., Barrios, S., Christl, M., De Poli, S., Tumino, A., & van der Wielen, W. (2021). The impact of COVID-19 on households' income in the EU. In *The Journal of Economic Inequality*. Springer Science and Business Media LLC. <https://doi.org/10.1007/s10888-021-09485-8>

Chen, T., Gozgor, G., & Koo, C. K. (2021). Pandemics and Income Inequality: What Do the Data Tell for the Globalization Era? In *Frontiers in Public Health* (Vol. 9). Frontiers Media SA. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.674729>

Christelis, D., Georgarakos, D., Jappelli, T. & Kenny, G. (2021). How has the COVID-19 crisis affected different households' consumption in the euro area? *ECB Research Bulletin No. 84*. <https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-research/resbull/2021/html/ecb.rb210527~b7370d7722.en.html>

Naydenov, L. (2021). Condition, Dynamics and Trends in Household Incomes under COVID-19. *Dialog*, 2021/2, 1-17. (**Оригинално заглавие:** *Найденов, Л., Състояние, динамика и тенденции при доходите на домакинствата в условията на Covid-19, Диалог, 2021, 2, с. 1-17*).

OECD. (2021). Statistical Insights: How did the first wave of the COVID-19 pandemic affect the household sector and public finances? <https://www.oecd.org/sdd/na/statistical-insights-how-did-the-first-wave-of-the-covid-19-pandemic-affect-the-household-sector-and-public-finances.htm>

Sayed, A., & Peng, B. (2021). Pandemics and income inequality: a historical review. In *SN Business & Economics* (Vol. 1, Issue 4). Springer Science and Business Media LLC. <https://doi.org/10.1007/s43546-021-00059-4>